

Karol Górski – człowiek i uczony. Pod red. Zenona Huberta Nowaka. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1999, ss. 124

Książka zawiera poszerzone teksty referatów wygłoszonych w czasie sesji zorganizowanej dla uczczenia dziesiątej rocznicy śmierci Karola Górskiego, współtwórcy toruńskiej szkoły historycznej, w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w 1998 r. Opracowali je uczniowie i najbliżsi współpracownicy Karola Górskiego: Zenon Hubert Nowak (*Karol Górski – koleje życia*), Marian Biskup (*Karol Górski – tradycyjny czy nowatorski badacz dziejów zakonu krzyżackiego?*), Janusz Małek (*Zasługi Karola Górskiego w wprowadzeniu problematyki stanowej do historiografii polskiej*), Jerzy Kłoczowski (*Karol Górski – historyk polskiego chrześcijaństwa*) i Henryk Samsonowicz (*Wymiar europejski dorobku naukowego Karola Górskiego*). Znaczną część tomu zajmuje bibliografia prac naukowych Karola Górskiego; liczy ona ponad 600 pozycji.

Prace ogłoszone w tomie są próbą podsumowania twórczości uczzonego, który należał do najwybitniejszych badaczy przeszłości w powojennej Polsce i który był niekwestionowanym twórcą potęgi toruńskiego środowiska historycznego. Był też jednym z tych, którzy uważali za swą misję budowanie mostów między nauką polską a zachodnią: upowszechniał wiedzę o osiągnięciach historyków europejskich i przedstawiał prace badaczy polskich na łamach reprezentatywnych periodyków francuskich, belgijskich oraz w wystąpieniach na kongresach, konferencjach i sympozjach międzynarodowych. Był świetnym ambasadorem humanistyki polskiej (co podkreślają w pięknych tekstach w szczególności Henryk Samsonowicz i Janusz Małek) i troskliwym opiekunem młodych adeptów nauki, stawiających zagranicą pierwsze kroki. Miałem zaszczyt należeć do skromnej liczebnie bo trzyosobowej delegacji, której przewodził Karol Górski a która w 1966 r. uczestniczyła w XVIII Kongresie Międzynarodowej Komisji Zgromadzeń Stanowych w Rostocku; mogłem się wtedy naocznie przekonać, jak wielkim autorytetem cieszył się on na Zachodzie. Emil Lousse, Vaclav Vaněček, Percy Ernst Schramm, Gerhard Oestereich, Peter Stafford i inni luminarze nauki historycznej z najwyższą uwagą i głębokim szacunkiem słuchali jego oficjalnych i kularowych wypowiedzi. Mieliśmy nieodparte wrażenie, że to on – Karol Górski, uczony zza żelaznej kurtyny – jest pierwszą postacią kongresu, badaczem integrującym historyków z różnych krajów wokół wspólnych zadań.

Karol Górski był badaczem o szerokich horyzontach intelektualnych, wciąż poszukującym nowych dróg dochodzenia prawdy. Najbliższe były mu – jak wiadomo – dzieje Pomorza Gdańskiego, przeszłość Zakonu Krzyżackiego i dzieje stosunków krzyżacko-prusko-polskich. Jego fundamentalne książki: *Ustrój państwa i zakonu krzyżackiego* (1938), *Państwo krzyżackie w Prusach* (1946), *Związek Pruski i poddanie się Prus Polsce* (1949), *L'Ordine teutonico. Alle origini dello stato prussiano* (1971), *Zakon Krzyżacki a powstanie państwa pruskiego* (1977) czy *Studia i szkice z dziejów państwa krzyżackiego* (1986) – wyróżniały się solidnością w analizie, zmysłem polemicznym oraz trafnością ujęć syntetycznych, opartych na rozległej bazie komparatystycznej. Marian Biskup, najwybitniejszy z uczniów, z pewnością ma rację, kiedy ocenia (s. 31–52), że Karol Górski był w swych studiach nad dziejami zakonu krzyżackiego badaczem na wskroś nowoczesnym.

Zainteresowania państwem zakonnym zbliżały Karola Górskiego do historii ustroju i tkwiły u punktu wyjścia jego ścisłej współpracy z historykami prawa. Cenił ją wysoko. Zabierając w 1969 r. głos w rozpisanej przez redakcję „Czasopisma Prawno-Historycznego” ankiecie na temat miejsca dyscyplin historyczno-prawnych wśród nauk historycznych i prawniczych podkreślał podstawowe znaczenie badań historycznoprawnych dla budowy warsztatu historyka. Z satysfakcją odnotowywał słabnięcie formalizmu prawniczego w badaniach historyków prawa i zwrócenie się ku metodom socjologicznym. Rozważał możliwości wprowadzenia historii prawa na wydziały historyczne (CPH XXI, 1969, z. 2).

Był wybitnym badaczem historii parlamentaryzmu. Przedmiotem jego dociekań były embryonalne struktury ustroju stanowego w krajach bałtyckich i Europy środkowo-wschodniej, pochodzenie i skład pierwszych reprezentacji *communitas nobilium* w zgromadzeniach stanowych państw europejskich, stosunek stanów Prus Królewskich do Korony Polskiej, Związek Pruski i powstanie zgromadzeń stanowych w Prusach, funkcjonowanie unii zawieranych w XV i XVI w. przez Polskę i Prusy, geneza dwuizbowego sejmu polskiego, problem elit politycznych w społeczeństwach stanowych. Przenikliwe studia na te tematy publikował na łamach reprezentatywnego organu Międzynarodowej Komisji Zgromadzeń Stanowych i Parlamentarnych – „Studies presented to the International Commission for the History of Representative and Parliamentary Institutions” lub w periodyku belgijskiej sekcji tej Komisji „Anciens Pays et Assemblées d'États”, redagowanym przez Emila Lousse'a. Ich podsumowaniem były „Akta Stanów Prus Królewskich” (wydawnictwo kontynuowane do dziś) oraz książka *Communitas, princeps, Corona regni. Studia selecta*, wydana jako tom LVI serii „Études présentées à la Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'États” w 1976 r. Sprawy zgromadzeń stanowych fascynowały Karola Górskiego do końca życia, co w recenzowanej książce starannie odnotowuje Janusz Małek. Dodajmy, że Karol Górski chętnie pisał na łamach „Czasopisma Prawno-Historycznego”; w 1975 r. zamieścił w nim interesujące studium o radzie koronnej w Polsce w XV w. (CPH XXVII, 1975, z. 2), potem poddawał analizie mechanizmy tworzenia się wieloizbowej reprezentacji stanowej (CPH XXXII, 1980, z. 2). W czasie konferencji, odbytej w Kórniku w 1982 r. sugestywnie wywodził, że liberum veto było konstrukcją sprzyjającą w czasie kryzysu państwa niezbędnym kompromisom między stronnictwami, zapobiegając wojnie domowej (CPH XXXIV, 1982, z. 2).

Recenzowana książka, przypominając o poczesnym miejscu Karola Górskiego w polskiej i światowej historiografii, ma sporą wartość dla historyka prawa. Dlatego jej redaktor i jej autorzy zasłużyli na naszą wdzięczność.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

Böhmen und Mähren, [w:] Handbuch der historischen Stätten. Wyd. Joachim Bahlcke, Winfried Eberhard, Miloslav Polívka, Stuttgart 1998, Alfred Kröner Verlag, Taschenausgabe Band 329, 889 s., 14 map, 22 planów miast.

Od szeregu dziesięcioleci wydawnictwo Alfreda Krönera ze Stuttgartu publikuje „Handbuch der historischen Stätten”, rodzaj historyczno-geograficznych słowników poświęcanych kolejnym obszarom, z bogatym i konkretnym, głównie historycznym materiałem dotyczącym miejscowości, które w jakikolwiek sposób zaznaczyły się w dziejach. Ostatnia publikacja z tej nieformalnej serii dotyczy Czech i Moraw. Obejmuje 724 hasła – miejscowości, w których zwięźle omówiono ich dzieje, polityczną przynależność, kolejnych właścicieli, stosunki narodowościowe, wyznaniowe i kulturalne, najważniejsze zabytki, w miarę potrzeby uzupełniając je dawnymi planami miast. Całość została poprzedzona zarysem dziejów tego obszaru, uzupełniona zaś tablicami genealogicznymi, wykazem prezydentów (od 1918 r.), listami biskupów, zestawieniem miejscowych nazw czeskich i niemieckich (jeśli istniały), indeksem miejscowości i nazw topograficznych, bardzo obszernym indeksem osób (nader wiele bowiem takich informacji zawierają poszczególne hasła) oraz szeregiem historycznych map.

Nie tylko redaktorami, ale też współautorami tego interesującego i niewątpliwie pożytecznego dzieła są licznie niemieccy i czescy badacze. Ta ostatnia okoliczność zasługuje na szczególne podkreślenie, ponieważ w minionych dziesięcioleciach analogiczne tomy dotyczące ziem spoza dzisiejszych Niemiec bywały dziełem tylko niemieckich autorów.

KAZIMIERZ ORZECOWSKI (Wrocław)